

Pogled na taboriščne stavbe za zapornike na Golem otoku

Goli otok nekdanj in sedaj

Mag. Andrej Aplenc, foto: SCNR, arhiv Demokracije

Lani je minilo 60 let od 9. julija 1949, ko je na Goli otok prispel prvi transport slovenskih in hrvaških zapornikov. Takrat je Študijski center za narodno spravo pripravil javno razpravo, letos pa je organiziral študijsko ekskurzijo na ta otok.

Udeležili smo se je nekdanji zaporniki Igo Sajevec, Franc Cukljati in jaz, na otoku pa je pripovedoval svoje zaporniške izkušnje hrvaški zapornik Vladimir Bobinac.

Spet na kraju trpljenja To ni bilo prvič, da sem po osamosvojitvi Slovenije obiskal Goli otok, pred leti sem bil tam z Novo revijo, skupaj z dr. Jožetom Pučnikom, Viktorjem Blažičem in Danetom Zajcem. Goli otok se v tem času ni veliko spremenil, stavbe počasi razpadajo in napis na eni od njih »Tito je jedini naslednjik Marxa in Lenina« ni več berljiv. Zelo utemeljena je bila pripomba obiskovalca, da bi to taborišče moralo biti urejeno

tako, kot so urejena nacistična taborišča, v opomin zanamcem; velika zidana stavba, zgrajena za potrebe oficirjev Udbe, bi bila idealna za muzej. Vendar je za kaj

takega duh jugonostalgije in titoizma preveč močan v vseh nekdanjih republikah Jugoslavije. V Ljubljani imamo novo Titovo cesto in spomenik Kardelja, ki je bil

eden od kreatorjev Golega otoka. No, eden od Titovih spomenikov obstaja že pol stoletja v moje zadovoljstvo, najbrž pa ne v zadovoljstvo ljubljanskih titoistov. To je napis »Tito«, sestavljen iz težkega kamena, visoko na pobočju otoka Sv. Grgur, ki so ga naredile ženske zapornice.

Sistem več taborišč Na Golem otoku in na otoku Sv. Grgur je bilo 5 taborišč, dve za moške, prvo in drugo, in tri taborišča za

Sosednji otok Sv. Grgur je delil isto uso-do kot Goli otok. Na njem so bile zaprte politične zapornice. Na vrhu hriba so morale napraviti in nato vzdrževati napis TITO in petokrako zvezdo.

ženske, ki so jih so premeščali iz enega v drugega. Največje je bilo drugo moško taborišče, kjer je bilo v okoli 20 zidanih poslopjih, sedaj zaraščenih z drevjem, okoli 4.000 zapornikov. Pravzaprav je bilo na Golem otoku še šesto taborišče, tako imenovana kota 101 ali Petrova rupa, kamor nihče ni imel dostopa, bilo pa je še posebej zastraženo. Tam je bila v globoki jami ena sama baraka, v njej pa najvišji (nekdanji) predstavniki in funkcionarji komunistične partije, med njimi

je bil zločin nad ljudmi, to je bila zločinska dejavnost samega vrha komunistične partije. Tito je s tem pokazal, da je enak kot Stalin. A to niti ne preseneča, saj je šel skozi njegovo šolo.

Zavestno prezrta grozodejstva

Čeprav je Goli otok tudi del naše »kulturne« dediščine, mlajši ljudje o njem ne vedo pravzaprav nič, kar je krivda šolskega sistema, ki je bil skoraj ves čas od osamosvojitve pod taktirko prenovljenih komunistov. Zanje je treba dejstva,

Zelo utemeljena je bila pripomba obiskovalca, da bi to taborišče moralo biti urejeno tako, kot so urejena nacistična taborišča – v opomin zanamcem.

slovenski marksistični filozof dr. Cene Logar. Ti so bili podvrženi še veliko bolj strahotnemu režimu kot mi, navadni zaporniki.

Teror nad ljudmi O »prevzgojenem« režimu na Golem otoku je bilo veliko napisanega, naj omenim le knjigo Janeza Jezerška - Sokola, visokega oficirja JLA, Arhipelag Goli iz leta 1989, in delo srbskega književnika Dragoslava Mihailovića Goli otok iz leta 1990. Tam je opisano, kako so bili zaporniki s skrajnimi fizičnimi in psihičnimi pritiski prisiljeni v to, da so počeli moralno in etično nesprejemljiva dejanja, predvsem ovajali sozapornike. To je tisto, kar imenujemo »zlomljena hrbtenica« oz. »pranje možganov«. Ta izraza opisujeta stanje duha človeka, ki ve, da je v boju za samoohranitev zagrešil stvari, za katere ve, da etično in moralno niso sprejemljive. Spominjam se, da sem kakšna dva tedna po prvem prihodu videl pretep do smrti okoli deset zapornikov. Sestavni del »prevzgojenega« režima so bili vpitje že »prevzgojenih« zapornikov nad še »neprevzgojenimi«, kazni, ki so vključevale skrajno težko fizično delo, pretepi, ponoči smo nekateri morali stati ob bencinskih sodih, ki so rabili za človeške iztrebke, in tako naprej. To so bile kršitve temeljnih človekovih pravic. To

kako so potekale komunistične čistke, kako se je komunistična partija od svojega začetka takoj po oktobrski revoluciji »čistila« z mučenjem in likvidacijami lastnih komunistov, zamolčati.

Ob zadnjem obisku me je mlada novinarka vprašala, ali je bilo s hrano hudo, ali smo jedli le fižol. No, sem rekel, ko bi le jedli fižol! Seveda sem jo razumel, saj ni vedela, nihče ji ni povedal, da smo bili lačni kot psi, tresli smo se od lakote, bili smo shujšani in v sončni pripeki brez vode. Če že naš šolski sistem ne poskrbi za to, da mladi spoznajo tudi temne strani zgodovine naroda, je bilo prav, da so se te ekskurzije udeležili novinarji Dela, Kanala A, Jane, Primorskih novic, Večera in Radia Maribor. Pogrešal pa sem RTV Slovenija. No, mogoče bo tam jeseni, ko namerava Študijski center za narodno spravo ekskurzijo ponoviti.

Zmagali smo ... Determinanta človeških dejanj in reakcij je psihološka naravnost posameznika, a je ta pri vsakem človeku drugačna. Ko sem prvič obiskal Goli otok, z Novo revijo, je šel z menoj tudi moj brat, ki je, kot se temu reče, nežna duša. Po tem, kar je tam videl, se mu je vse tako uprlo, da se sploh ni mogel pritakniti pečenih rib, ki smo jih dobili za kosilo. Jaz pa sem dejal, izvrstno, zdaj sem se pa na

Goli otok se v tem času ni veliko spremenil, le stavbe počasi razpadajo.

Avtor prispevka po 60 letih znova na tem tragičnem kraju ...

V tem koncentracijskem taborišču so bile številne zaporniške delavnice.

Golem otoku prvič do sitega najedel. Za konec pa še tole. Ko sem bil na drugem obisku tam s sozapornikom Miho Cencem, so se nekateri Hrvatje čudili najinemu dobremu razpoloženju. Kakšni ste pa vi, Slovenci, mi smo ven-

dar videli nekdanje zapornike, ki so bili vsi pretreseni, nekateri so jokali, vidva pa tako dobre volje? Stvar je preprosta, sem dejal, tistih, ki so nas pripeljali sem, ni več, midva pa sva tukaj. To pa pomeni – zmagali smo.